

(дата звернення 12.03.2025).

10. Отвалилось! Как спасти ангарскую мозаику. URL: <https://angarsk.bezformata.com/listnews/kak-spasti-angarskuyu-mozaiku/117298497/> (дата звернення 10.03.2025).
11. Решетникова Людмила. 90 лет со дня рождения Николая Горохова. URL: <https://cbs-angarsk.ru/chitateliam/knigodar/90-let-so-dnya-rozhdeniya-nikolaya-gorohova/> (дата звернення 13.03.2025).
12. Ульяновский совмод: финальный аккорд. *Мономах*. 2017. № 2 (98).
13. «Уникальная мозаика». URL: <https://gazetanikiforovka.ru/articles/society/2024-06-01/unikalnaya-mozaika-v-soobschestve-ofitsialnogo-turisticheskogo-portala-tambovskoy-oblasti-rasskazali-o-nikiforovskoy-dostoprimechatelnosti-236008> (дата звернення 21.03.2025).
14. Чернышёва Виктория. Легендарным советским мозаикам Ангарска нужен капремонт. URL: <https://rodina-history.ru/2024/11/08/legendarnym-sovetskim-mozaikam-angarska-nuzhen-kapremont.html> (дата звернення 27.03.2025).
15. «Эпоха, застывшая в камне»: экскурсия по монументально-декоративным панно. URL: <https://izi.travel/ru/804c-epokha-zastyvshaya-v-kamne-ekskursiya-po-monumentalno-dekorativnym-panno-na-torcakh-zhilykh-zdaniy-v/ru#1d2049d1-7eac-4686-aa71-48642707f6b6804c7c79-9e78-4f80-8caf-8089b0964f0c> (дата звернення 24.03.2025).

— o —

УДК 069:904(477.82-25)

НАДОЛЬСЬКА В. В.

(м. Луцьк)

МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР «ОКОЛЬНИЙ ЗАМОК» У ЛУЦЬКУ: НОВІТНІ ПРАКТИКИ МУЗЕЄФІКАЦІЇ І ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

***Анотація.** У статті висвітлюються процеси становлення і діяльності у м. Луцьку Музейного простору «Окольний замок», який є прикладом використання новітніх практик музеєфікації історичних пам'яток. Характеризуються форми роботи установи із різноманітною музейною аудиторією.*

***Ключові слова:** Музейний простір «Окольний замок», музеєфікація, Луцьк, Луцький замок, культурна спадщина, відвідувачі, інтерактивні заходи.*

Вступ. Культурна спадщина вплетена у всі галузі і сфери суспільного життя, вона впливає на людину і формує її цінності. Охорона та використання об'єктів культурної спадщини має велике значення для забезпечення культурної різноманітності, розуміння історичного контексту, формування національної ідентичності. Це не лише збереження минулого, але й інвестиція

в майбутнє, яка сприяє розвитку суспільства, місцевих громад, збереженню історичного досвіду і локальної самобутності, активізації міжкультурного діалогу.

Важливою формою актуалізації нерухомих пам'яток в сучасних умовах є їх музеєфікація. В Україні вже накопичено певний позитивний досвід такої роботи, базований на використанні новітніх зарубіжних практик. Це стосується, зокрема, створення і діяльності в Луцьку Музейного простору «Окольний замок».

Виклад основного матеріалу. Питання дослідження і реставрації Чорторийської вежі Луцького замку — складової відомої пам'ятки архітектури України, було ініційоване міською владою. Масштабні реставраційні роботи всього комплексу підземель вежі Чорторийських, які становлять 700 кв. м, тривали із 2014 р. [11]. Новим етапом їх проведення стали 2020-2021 рр. завдяки реалізації проєкту «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історико-культурної спадщини Луцька та Любліна» Програми транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2014-2020». Спочатку планувалося відновлення близько 500 кв. м підземель та трьох кімнат першого поверху вежі. Але наприкінці травня 2020 р. працівниками Державного історико-культурного заповідника у м. Луцька під час археологічної розвідки було виявлено раніше невідомі історикам «таємні» кімнати [6]. За оцінками науковців, кімнати перебували у гарному стані. До нашого часу збереглися несучі стіни, склепіння, арковий проріз. Протяжність підземель — 25 метрів, площа складає орієнтовно 100 кв. м [9]. Після відкриття нових приміщень було вирішено залучити додаткові кошти для їх дослідження.

У середині червня 2020 р. археологи разом із групою студентів-істориків Волинського національного університету імені Лесі Українки розчистили 30 метрів окольної стіни Луцького замку. На місці муру XV ст. виявили старовинну цегляну кладку, арки та оборонні майданчики [6]. Після остаточної розчистки стін археологи разом із архітекторами та науковцями відновлювали первісний вигляд частини муру. Для цього розкопки фотографували, робили креслення стін і готували науковий звіт про знахідки [2]. На початку вересня 2020 р. археологи розкопали 25 метрів підземель, які виявили у травні. Археологічні роботи проводилися у відповідності до статті 37 Закону України «Про охоронну культурної спадщини» за кошти підрядної будівельної організації.

Наукові археологічні дослідження здійснював науковий співробітник Охоронної археологічної служби України, заступник директора з наукової роботи Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку Баюк В. Г. До робіт було залучено членів Волинського регіонального відділення Спілки археологів України Богранця В. В., Рудянина І. П., Хом'яка П. П. та 16 студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки. Консультації у ході робіт надавали заступник директора Охоронної

археологічної служби України Панікарський А. В. та науковий співробітник Охоронної археологічної служби України Войтюк О. П. [1, арк. 3–4]. Під час виконання робіт використано комплексний метод архітектурно-археологічних досліджень. Окрім власне археологічних досліджень у процесі робіт проведено ряд інженерних заходів: дезінфекцію нововідкритих приміщень, розчистку та відновлення роботи вентиляційних продух, кріплення стелі.

Усього було виявлено, досліджено та опрацьовано 11 приміщень: приміщення 1 — безпосередньо перший підземний ярус вежі Чорторийських та Х приміщень (№ 1-10) — безпосередньо перший підземний ярус Колегіуму єзуїтів [1, арк. 9]. Археологічні розкопки тривали впродовж року. За допомогою археологів вдалося відкрити майже 110 кв. м підземель, які були відрізані від основних приміщень підземним 18 метровим простором.

Відкриття і дослідження комплексу стало найбільшим археологічним відкриттям на Волині з часів проголошення незалежності України. Археологи винесли понад 400 кубів ґрунту, будівельного та побутового сміття й виявили більше 1 000 зразків археологічного матеріалу — різноманітні керамічні декори, поліхромні кахлі з єзуїтськими символами, англійський фаянс з унікальними написами і посуд XVI ст. — початку XVIII ст. [7; 8]. Їх прийняли як частину музейного фонду на баланс заповідника, частково передали для експонування у новоутворений комплекс підземель.

У межах проєкту здійснено ремонтно-реставраційні роботи. Стелю підземелля укріплено металевими балками. Також побудували туалетні кімнати, на підлогу поклали плитку, облаштували зал для конференцій. Усі проведені роботи зробили підземелля доступними для туристів.

У квітні 2021 р. у Луцьку презентували об'єднані нововідкриті підземелля раннього модерного часу середини XVII ст. вежі Чорторийських та підземелля Колегіуму єзуїтів як єдиний комплекс. У серпні 2021 р. тут завершилися археологічні та будівельні роботи. Відкриття підземелля для відвідувачів планувалося на травень 2022 р., проте цьому завадило повномасштабне вторгнення рф [5].

14 липня 2023 р. музейний простір «Окольний замок» вперше відкрив свої двері для відвідувачів. Новий туристичний об'єкт створений на базі відреставрованих пам'яток архітектури національного значення — Вежі князів Чорторийських з оборонним муром та Монастиря єзуїтів із підземеллями [4]. Новий музейний простір має величезну площу, близько 700 кв. м. Усі мури збудовані у XVII ст. Підземні коридори мають сучасний вигляд, систему вентиляції та освітлення.

Унікальним Музейний простір «Окольний замок» роблять луцькі підземелля. Креативний музейний простір складається із 18 розчищених кімнат і 4 коридорів. У них розміщені галерея лицарства, експозиція освітнього процесу в Єзуїтському колегіумі, мультимедійна система з інтерактивним смарт-таблом, шоломами віртуальної реальності, восковим аніматроніком монаха-єзуїта та голограмою привида [4].

Музейний простір є інтерактивним, містить новітні інструменти, здатні зацікавити різновікову аудиторію історією та культурою Луцька. У першу чергу це інтерактивне смарт-табло із цифровою інформативно-документальною реконструкцією історико-архітектурних пам'яток Луцька, яку провів Д. Авраменко на початку 2016 р. Науковець за досить короткий період часу здійснив кілька реконструкцій архітектурних пам'яток Луцька. Серед робіт — реконструкція Собору Святої Трійці, виконана на основі досліджень архітектора Р. Метельницького; середовища довкола собору, а саме Монастиря Шариток і частини Окольного замку Луцька з вежами: Владик Волинських, Пінською, Перемильською, Воротнянською та вежею Чорторийських. Подальші реконструкції стосувались дрібних об'єктів, які наповнювали внутрішнє середовище Луцького замку. Сенсорне табло демонструє Луцький замок та його історію в різні періоди часу, представляє початковий вигляд Луцького замку та його складові — Верхній (Вишній) та Нижній (Окольний) замки [3, с. 12-13].

На території музейного простору діє інтерактивна кімната, де можна спробувати себе у ролі справжнього середньовічного лучника, і випустити декілька стріл у віртуальній реальності, проте це лише частина цілої гри, яку можуть спробувати усі охочі. У просторі можна взаємодіяти з роботом-єзуїтом — збірним образом ченця, котрий міг жити у колегіумі. Окольний замок приховує чимало легенд, наприклад, про міщанку Ганну Войтехову. Кажуть, її привид досі ходить коридорами замку. Вона справді жила у Луцьку, але свій життєвий шлях закінчила трагічно. Її ввіймали на подружній зраді і, відповідно до норм Магдебурзького права, мали стратити на Площі ринок [4]. Історії міщанки у Музейному просторі присвячена окрема зала.

Також відвідувачі мають змогу познайомитися з лицарями, їх історією та типовими обладунками. У тематичній залі відвідувачам представлені воїн в пластинчатому обладунку кінця XIII — початку XIV ст., воїн у пластинчатому обладунку кінця XIII — початку XIV ст., арбалетник середини XIV ст., заможний піхотинець початку XV ст., лицар початку XV ст. Експозиція завершується спеціалізованою крамницею із різноманітними сувенірами. Також з вулиці можна повністю оглянути відреставровану вежу Чорторийських. Відвідувачі можуть провести час на подвір'ї Окольного замку.

Створюється офіційний сайт Музейного простору «Окольний замок». Активними є офіційні сторінки установи в Instagram та Facebook (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100094240982606>), де на регулярній основі публікується інформація про її діяльність, яка поєднує різні форми комунікації з відвідувачами.

Основною формою роботи Музейного простору є проведення екскурсій, серед яких значна кількість костюмованих, історично-музичних («Романтичні історії Луцька», «Зимові історії Луцька в Окольному замку», «Сюжети з історії Луцька: визначні сторінки минувшини», «Луцькі міщани XVI-XVII ст.: фрагменти життєписів на тлі історії Луцька», до дня Миколая). Лише за

перший рік діяльності Музейний простір «Окольний замок» прийняв 20 тис. туристів з України, США та Європи, з яких понад 8,5 тис. замовили екскурсійне обслуговування українською, англійською та польською мовами [10].

У Музейному просторі відбуваються різноманітні заходи: лекції, тематичні квести, перегляди фільмів, майстер-класи, презентації книг, зустрічі з діячами культури, творчі вечори, літфести, виставки творчих робіт, наукові конференції, воркшопи та ін. Особливе зацікавлення викликали лекції «Люди ранньомодерного Луцька: персоналії та долі» доктора історичних наук, професора Андрія Зайця; «Окольний замок у Луцьку: історія та особливості побудови» історика Петра Троневи́ча; онлайн лекція «Сзу́ти як релігійно-культурний феномен» професора Варшавського університету Станіслава Обірека; «Луцьк: початки міста маґдебурзького» історикіні Оксани Штанько та ін.

Оскільки Музейний простір знаходиться у підземеллях, це ідеальне місце для проведення різноманітний пізнавальних квестів, як для дітей так і для дорослих. Працівники закладу пропонують відвідувачам низку тематичних квестів — «Скарби єпископа»; «Загублена душа Ганни Войтехової» та ін.

У Музейному просторі «Окольний замок» проводяться майстер-класи, здійснюються відтворення українських традицій (Андріївські вечорниці; Різдвяна вечірка в стилі української інтелігенції). Музейний простір відкриває свої двері для інтелектуальних заходів з різноманітною тематикою (фестиваль «Простір літер», започаткований всесвітньо відомий дизайнером Кирилом Ткачовим; гра-розмова «На емоціях»; «Містичний вечір з Луцькими міщанками»), творчих конкурсів («Мрії здійснюються!», присвячений дитячим мріям), засідань клубу «Підлітки в умовах війни», учасників проєктів («Інтеграція ВПО, в тому числі сімей, шляхом поглибленого занурення в культуру, історію та профорієнтацію Волинського регіону», втілюється PRO Women UA в межах програми «Допомога ВПО в Західному регіоні через місцеві партнерства»; «Менторство» Клубу Добродіїв; «Місто крізь віки: Луцьк 1624-2024»; «Пломенисті: вони творили історію»), тренінгів (акторської майстерності та ораторського мистецтва) та ін.

Велике зацікавлення викликала виставка «Репліки вбрання доби гетьмана Івана Мазепи...» (відкрита 29.11.2024), яка представила відвідувачам сім реконструйованих на основі лекал, знятих з вбрання, що знаходиться у фондах українських музеїв та закордонних колекціях, костюмів. Усі вони були створених в межах проєкту «Історія зі смаком» для тизеру до фільму «Резидентка» [12].

Музейний простір «Окольний замок» має цікаві освітні пропозиції. Усе це робить його цінним культурно-освітнім ресурсом для міста Луцька і його гостей.

Висновки. Таким чином, відреставрована пам'ятка національного значення — частина оборонного муру Луцького замку з вежею князів

Чорторийських, є важливою історико-культурним об'єктом, який після археологічних досліджень та музеєфікації став важливим туристичним об'єктом, інтелектуальним простором, сприяючи економічному та культурному розвитку міста.

Література та джерела

1. Баяк В. Г. Звіт про проведені комплексні наукові археологічні дослідження муру Окольного замку та підземель Башти Чорторийських і Колегіуму єзуїтів у Луцьку в 2020-2021 рр. *Науковий архів Музейного простору «Окольний замок»*. 17 арк.
2. «До нас це ніхто не робив», — археологи, які досліджують окольную стіну Луцького замку. URL: <https://suspilne.media/40000-do-nas-ce-nihto-ne-robiv-arheologi-aki-doslidzuut-okolnu-stinu-luckogo-zamku/> (дата звернення 07.22.2025).
3. Збереження та ревіталізація архітектурних пам'яток. Сучасні рішення: Збірник статей Міжнародної наукової конференції «Досвід ревіталізації і промоції історико-культурної спадщини». Луцьк : Надстир'я, 2019. 180 с.
4. Музейний простір «Окольний замок». URL: <https://www.visitlutsk.com/muzejnyj-prostir-okolnyj-zamok/> (дата звернення 30.01.2025).
5. Музейний простір «Окольний замок» відкрито! URL: <https://www.instagram.com/p/CutWgk8o7ru/> (дата звернення 14.02.2025).
6. Новий Музейний простір «Окольний замок» у Луцьку готують до відкриття: що там відбувається. URL: <https://suspilne.media/527307-novij-muzejnyj-prostir-okolnij-zamok-u-lucku-gotuut-do-vidkritta-so-tam-vidbuvaetsa/> (дата звернення 30.01.2025).
7. Під час розкопок у Луцьку археологи знайшли унікального кахля. URL: <https://suspilne.media/77803-pid-cas-rozkopok-u-lucku-arheologi-znajsli-unikalnogo-kahla/> (дата звернення 07.02.2025).
8. Понад тисяча археологічних зразків: у Луцьку завершили роботи в комплексі підземель. URL: <https://suspilne.media/153393-ponad-tisaca-arheologicnih-zrazkiv-u-lucku-zaversili-roboti-v-kompleksi-pidzemel/> (дата звернення 16.02.2025).
9. Таємні кімнати Луцького замку: нові факти та знахідки. URL: <https://suspilne.media/61341-taemni-kimnati-luckogo-zamku-novi-fakti-ta-znahidki/> (дата звернення 07.02.2025).
10. У Луцьку музейний простір «Окольний замок» відзначив першу річницю. 12.07.2024. URL: https://history.rayon.in.ua/news/722147-u-lutsku-muzejnyj-prostir-okolnij-zamok-vidznachiv-pershu-richnitsyu?fbclid=IwY2xjawIexlJleHRuA2FlbQIxMQABHV6_VeYyizRQA0RZDDZWZV8YFfzbDjVW1EHyKM3Z4oVX4UtCsyUJYh8vcA_aem_qMseFaAr8GBQGEkI3klfsw (дата звернення 16.02.2025).
11. У Луцьку об'єднали два підземелля в єдиний комплекс: що кажуть археологи. URL: <https://suspilne.media/culture/122785-u-lucku-obednali-dva->

pidzemella-v-edinij-kompleks-so-kazut-arheologi/ (дата звернення 07.02.2025).

12. Українки завжди слідували європейській моді: до Луцька привезли вбрання доби гетьмана Івана Мазепи. 30.11.2024. URL: https://www.volynnews.com/news/all/ukrayinky-zavzhdy-sliduvaly-yevropeyskiy-modi-do-lutska-pryvezly-vbrannia-doby-hetmana-ivana-mazepy/?fbclid=IwY2xjawIewNxleHRuA2FlbQIxMQABHTRDCGCRr5rSi7cudXys_B89fJ8dZXe0ndsQnKoLa_OWX0097Nfw4CiVSQ_aem_dm-67kG2fhv3RqbXH7PXaw (дата звернення 16.02.2025).

— о —

УДК 94 (477)

СТУДІНСЬКИЙ В. А., ШЕВЧУК Т. В., ПАНЬКО А. І.
(м. Київ)

РАДЯНСЬКИЙ МОДЕРНІЗМ В АРХІТЕКТУРІ МІСТ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ: ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Анотація. В статті розглядаються питання формування і розвиток архітектурного стилю міст Великої Волині в радянську добу, зокрема цей стиль здобув назву радянського модернізму. Дається характеристика окремих знакових споруд радянського модернізму у Житомирі, Рівному, Луцьку. Зроблено спробу аналізу історичної перспективи цього архітектурного стилю в даному регіоні.

Ключові слова: радянський модернізм, архітектура, Житомир, Рівне, Луцьк, Велика Волинь.

Вступ. Радянська епоха залишила значний спадок в історії українських міст в політичній, економічній, ментальній, духовній, побутовій, культурній та інших сферах життя. Навіть більш, ніж через три десятиліття після здобуття Україною незалежності цей спадок має суттєвий вплив на формування і функціонування міських просторів. У сфері міської архітектури цей спадок залишив значну кількість споруд, так званого, радянського модернізму. Міста Великої Волині в цьому аспекті не є винятком на загальноукраїнському тлі. Під Великою Волиню автори розуміють практично всі території Житомирської, Рівненської та Волинської областей, тобто тих територій, які протягом XIX — початку XX століть входили до складу Волинської губернії.

Модернізм як явище став панівним у мистецтві і філософії протягом XIX — першої половини XX ст. і відображував у своїй суті кризу буржуазної культури і характеризував розрив із традиціями реалізму та естетикою минулого [1]. В архітектурі модернізм вживається як термін, що узагальнює в собі декілька течій, стилів в архітектурі, що виникли у XX ст. та намагалися привнести в архітектуру риси стрімкого технологічного розвитку. Модерна архітектура виникає з початком XX ст. Її виникненню сприяв розвиток